

ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ЗАТВЕРДЖЕНО

Приймальною комісією

Протокол № _____

« 26 » _____ 2021 р.

Заступник голови Приймальної
комісії

Ю. О. Каганов

ПРОГРАМА ФАХОВОГО ВСТУПНОГО ВИПРОБУВАННЯ З СОЦІОЛОГІЇ

Освітній ступінь: магістр

Спеціальність: 054 Соціологія

Освітня програма: Соціологія

Запоріжжя – 2021 рік

I. Пояснювальна записка

1. Мета фахового вступного випробування з «Соціології» – з'ясувати рівень теоретичних знань та практичних навичок вступників, яких вони набули під час навчання на освітньому ступені/рівні бакалавра/ спеціаліста, з метою формування рейтингового списку та конкурсного відбору вступників на навчання за освітнім ступенем магістра спеціальності соціологія в межах ліцензованого обсягу.

2. Форма фахового вступного випробування.

Випробування проходить у кілька етапів:

- Письмовий – вступники дають письмову відповідь на питання екзаменаційного білету у письмовій формі. Тривалість письмового етапу – 60 (не більше 120 хвилин) хвилин;
- Усний – співбесіда зі вступниками з питань екзаменаційного білету.

3. Білети: структура білету.

Білет вступного фахового випробування містить два теоретичні питання та одне аналітичне завдання.

4. Вимоги до відповіді вступника.

Знання основних закономірностей розвитку природи і суспільства, основних етапів розвитку гуманітарних і соціально-економічних наук; володіння основними парадигмами світової соціологічної думки; ґрунтовними знаннями першоджерел з соціології; розуміння місця людини в соціальному світі, у загальному взаємозв'язку природи і людства; розуміння місця культури в розвитку людства, знання типів культур та системи основних культурних цінностей, соціальної сутності релігійних вчень та вірувань; змісту сучасної соціології як науки, визначення її ролі в житті сучасного суспільства, у дослідженні процесів глобалізації та суспільної інтеграції; знання методології та методів конкретних соціологічних досліджень; володіння сучасними інформаційними технологіями.

У ході іспиту вступник повинен продемонструвати:

У сфері теоретичних питань:

1. Мати уявлення про суспільство як складну систему соціальних зв'язків і відносин;
2. Пояснювати і аналізувати сутність соціальних процесів і відносин у суспільстві;
3. Визначати поняття соціального статусу і соціальної ролі індивіда, розрізняти визначену та досягнуту соціальну роль, мати уявлення про процес рольового навчання, рольового конфлікту;
4. Знати закономірності розподілу управлінської праці;

5. Пояснювати суспільні взаємозв'язки на рівні організму держави (через діяльність соціальних інститутів) і на рівні видових і внутрішньовидових організмів.

Стосовно практичних навичок:

1. Вміння складати програму конкретного соціологічного дослідження;
2. Вміння вирішувати аналітичні завдання соціологічної діяльності.

II. Критерії оцінювання

Для особи, яка претендує на зарахування за ступенем магістра за спорідненими спеціальностями (за 200 бальною шкалою):

Високий рівень (175 – 200 балів) вступник отримує, виявивши такі знання та вміння: в повній мірі засвоїв увесь програмний матеріал, показує знання не лише основної, але й додаткової літератури, наводить власні міркування, робить узагальнюючі висновки, використовує знання з суміжних галузевих дисциплін, вдало наводить приклади.

Достатній рівень (150 – 174 балів) вступник отримує, виявивши такі знання та вміння: має також високий рівень знань і навичок. При цьому відповідь досить повна, логічна, з елементами самостійності, але містить деякі неточності або пропуски в неосновних питаннях. Можливе слабке знання додаткової літератури, недостатня чіткість у визначенні понять.

Задовільний рівень (124 – 149 балів) вступник отримує, виявивши такі знання та вміння: в загальній формі розбирається у матеріалі, але відповідь неповна, неглибока, містить неточності, робить помилки при формулюванні понять, відчуває труднощі, застосовуючи знання при наведенні прикладів.

Низький рівень (100 – 123 балів) вступник отримує такі знання та вміння: в загальній формі розбирається у матеріалі. Допускає суттєві помилки при висвітленні понять, на додаткові питання відповідає не по суті.

До участі у конкурсі не допускається (0 – 99 балів), якщо вступник виявив такі знання та вміння: не знає значної частини програмного матеріалу, допускає суттєві помилки при висвітленні понять, на додаткові питання відповідає не по суті.

III. Структура програми

1. Виникнення та розвиток соціології у Франції.

Причини та передумови виникнення соціологічної науки у Франції. О. Конт про місце соціології у системі наук. Закон трьох стадій інтелектуального розвитку людства. Вчення про соціальну статистику і соціальну динаміку. Вчення О.Конта про індустріальне суспільство. Принцип соціологізму Е.Дюркгейма. Суспільство у розумінні Є.Дюркгейма. Вчення про солідарність. «Соціологія суїциду».

2. Марксистська соціологічна парадигма.

Вчення К.Маркса про класи як сутність соціального. Соціальний конфлікт. Суспільно-економічні формації. Поняття соціальної революції у працях К.Маркса і Ф.Енгельса. Внесок науковців Франкфуртської школи (М.Хоркхаймер, Т.Адорно, Г.Маркузе, Е.Фромм).

3. Соціологічні погляди В. Дільтея, В. Віндельбанда і Г. Ріккerta: порівняльний аналіз.

Специфіка розвитку соціології у Німеччині. Соціальна філософія і проблема методу соціологічного дослідження. Поняття «життя» у вченні В.Дільтея. Дилема «пізнання-розуміння». Криза позицій класичного позитивізму у Німеччині. Вчення про свободу волі у творчості В.Віндельбанда. Ідеографічні і номотетичні науки. Г.Ріккерт. Категорії цінностей у вченні Г.Ріккerta.

4. Основні питання формальної соціології Г.Зіммеля.

Предмет і завдання соціології. Форми соціального життя: соціальні процеси, соціальні типи, моделі розвитку. Форми соціації. Концепція соціальної диференціації. Соціологія культури Г.Зіммеля. Конфлікт і трагедія культури.

5. «Розуміюча» соціологія М.Вебера. Теорія соціальної дії.

Методологічні підгрунтя веберівської соціології. Категорія цінності у вченні М.Вебера, «ставлення до цінності». Принцип «розуміння» у соціології М.Вебера. Дія і смисл. Соціальна дія. Масова дія. Види і визначення соціальної дії. Раціоналізація соціальної дії. Формальна реальність. Методологічні обґрунтування концепції панування. Типи панування і їх характеристика.

6. Інтегральна соціологія П.Сорокіна.

Предмет, структура і роль соціології. Соціологія реформ і революцій. Проблема соціальної рівності. Соціальна стратифікація і мобільність. Соціокультурна динаміка.

7. Структурний функціоналізм Т. Парсонса та Р. Мертона.

Суспільство як іманентна соціальна система. Модельні зміни. Перехід від традиційного до індустріального суспільства. Системні імперативи. Р.Мертон і його критика раннього функціоналізму. Теорії середнього рівня. Уточнення поняття «функція». Функція і дисфункція. Явні і латентні функції.

8. Американський інтеракціонізм та теорії взаємодії.

Основні положення інтеракціонізму. Поняття «загальне визначення ситуації» у концепції У.Томаса. теорія Дж.Г.Міда. Категорії Self, Розум, Суспільство. Концепція дзеркального «Я» Ч.Х.Кулі. Г.Блумер. «Символічна взаємодія». «Взаємодія з собою». Етапи визначення, інтерпретації і оцінки взаємодії. Природа взаємодії. Виникнення і зміна загальних значень об'єктів у ході взаємодії.

9. Теорії конфлікту Р. Дарендорфа і Л. Козера.

Різноманітність конфліктних теорій у соціології. Уявлення Р.Дарендорфа про суспільний порядок. Модель діалектичного конфлікту і його наслідків. Функціональна теорія конфлікту Л.Козера.

10. Теорія комунікативної дії Ю. Габермаса.

Концепція Ю.Габермаса як різновид критичної конфліктної теорії у соціології. Структура «життєвого світу» і «соціальна дія». Система і «життєвий світ». Комунікативна дія. Проблема «активної політично функціонуючої громадськості».

11. Структуралістська парадигма в соціології.

Загальні характеристики структуралізму у соціології. Антропологічний структуралізм К.Леві-Стросса. Структуралізм і постструктуралізм. Концепції «археології знань» і «генеалогії влади» М.Фуко. Постструктуралізм в соціології П.Бурд'є. Принципи подвійного структурування реальності. Поняття «габітус» і «практика».

12. Теорії ролей Дж. Морено і Р. Лінтона.

Соціальна структура суспільства як «сітка експектацій». Уточнення Дж.Морено і Р.Лінтоном понять «соціальна роль» і «соціальний статус». Соціометрія Дж. Морено як методологія вивчення малих груп.

13. Теорія обміну в соціології.

Елементарна соціальна поведінка як обмін. Дж.Хоманс. Рання індуктивна стратегія (статус і конформність). Психологічна модель обміну Дж. Хоманса і її критика. Структуралізм обміну. Теоретична стратегія П.Блау. Елементарні і складні системи обміну. Макроструктуралізм. Р.Емерсон. Обмін і влада. Влада – легітимність – опозиція.

14. Сучасна соціологія в Україні та перспективи розвитку соціології в XXI ст.

Специфіка розвитку сучасного соціологічного знання у кінці ХХ - на початку ХХІ ст. в Україні. Основні проблеми, що вирішуються українською соціологією. «Вторинна інституціоналізація» соціального життя і соціологічні центри України. Основні напрямки розвитку соціологічної науки у ХХІ ст. Перспективи розвитку соціології у III тисячолітті.

15. Предметна сфера соціології та система соціологічного знання.

Специфіка соціології в системі суспільствознавчих наук. Об'єкт соціології. Система підходів щодо визначення предмету соціології. Сучасне визначення предмету соціології. Функції соціології. Загальносоціологічна теорія, спеціальні (приватні) соціологічні теорії, галузеві соціологічні теорії та емпіричні (прикладні) соціологічні дослідження. Макро-, мезо- та мікросоціологія. Рівні соціологічного знання.

16. Структура загальної соціологічної теорії.

Принципи формування. Категоріально-понятійний апарат. Соціальні закони та їх різновиди. Проблема співвідношення соціологічних теорій середнього рівня та галузевих соціологій. Різновиди соціологічних теорій середнього

рівня. Галузеві соціології як знання про особливості становлення і розвитку певних соціальних підсистем. Загальна характеристика основних галузевих соціологій.

17.Методологія і методи соціологічної науки.

Визначення понять методи та методологія. Загальнотеоретичні та емпіричні методи. Поліпарадигмальність соціології. Методологічні підходи теоретичних та прикладних соціологічних досліджень. Методологічні принципи соціологічного аналізу. Соціологічні методики.

18.Суспільство як самоорганізована система.

Поняття суспільства. Поняття суспільного, соціального та соціуму. Їх специфіка та співвідношення. Поняття системи. Суспільство як соціальна система та його основні структурні елементи.

19.Соціалізація: поняття, основні етапи, агенти.

Поняття соціалізації. Основні етапи соціалізації. Агенти соціалізації. Фактори соціалізації. Форми соціалізації. Девіація та девіантна поведінка. Особливості соціалізації в різні вікові періоди. Особливості впливу мікро- і макросередовища на формування і розвиток особи. Загальна характеристика процесів соціалізації особи, ресоціалізація та десоціалізація.

20.Культура та її вплив на соціальне буття людини.

Основні підходи до визначення поняття «культура». Класифікація визначень культури Кребера та Клакхона. Основні функції культури. Типи та види культури. Форми культури. Культура особи. Особливості формування культури особистості. Масова культура.

21.Соціальна структура суспільства та суспільні відносини.

Поняття соціальної структури. Соціальна структура в соціальній системі. Принципи та критерії типології соціальної структури. Сучасні погляди на соціальну структуру. Поняття суспільних відносин. Класифікація суспільних відносин. Співвідношення соціальних та суспільних відносин.

22.Соціогрупова структура суспільства та сучасний стан соціогрупової структури українського суспільства.

Поняття соціальної групи. Типологія соціальних груп. Співвідношення соціальних груп та соціальних спільнот. Особливості утворення та специфіка функціонування соціальних груп. Характерні риси соціальних груп. Міжгрупова та внутрігрупова мобільність та міграція. Нові соціогрупові утворення в межах українського суспільства, їх специфіка. Розподіл українського суспільства за матеріальним критерієм.

23.Соціальна стратифікація.

Поняття соціальної стратифікації. Соціальна диференціація: поняття, критерії та ознаки. Соціальна стратифікація як процес відтворення соціально-структурних елементів. Стратифікація на сучасному етапі розвитку суспільства. Моделі стратифікації. Концепції середнього класу. Проблеми становлення та функціонування середнього класу в межах України.

24. Соціальні організації та їх види.

Поняття соціальної організації. Структура соціальних організацій. Характерні риси соціальних організацій. Види соціальних організацій. Соціальні організації як основа існування соціальних інститутів. Принципи класифікації соціальних організацій. Господарські соціальні організації (виробничі, промислові, економічні). Політичні соціальні організації. Навчальні соціальні організації. Формальні та неформальні соціальні організації.

25. Соціальні інститути: поняття, структура, функції, види.

Поняття соціального інституту. Концепції соціальних інститутів. Функції та структурні елементи основних соціальних інститутів. Легальні та латентні функції соціальних інститутів. Характерні риси соціальних інститутів. Проблема визначення соціальних інститутів. Основні види соціальних інститутів та їх характеристика.

26. Соціальні інститути та соціальний контроль.

Соціальні інститути як засоби організації і регулювання суспільних відносин. Значення соціального контролю у функціонуванні соціального інституту. Поняття соціального контролю. Система соціального контролю. Формальний та неформальний контроль. Методи контролю.

27. Соціальні процеси та їх види.

Поняття «соціальний процес». Соціальний процес та його основні компоненти. Специфіка соціальних процесів. Стадії соціальних процесів. Динаміка соціальних процесів. Міграція, соціалізація, соціальна мобільність: загальна характеристика. Соціальні процеси функціонування. Соціальні процеси розвитку. Стихійні та свідомі соціальні процеси. Специфіка модернізації та трансформації.

28. Соціальні системи. складові елементи соціальної системи.

Поняття «соціальна система». Системи взагалі та специфіка саме соціальної системи. Принципи функціонування соціальної системи. Критерії існування та рівні розвинутої соціальних систем. Співставлення понять «система» та «структура». Територія, населення, стратифікована сукупність соціальних груп (соціогрупова структура суспільства), впорядкована сукупність господарських, політичних та культурно-освітніх організацій, адміністративні інституційні органи та соціальні інститути.

29. Соціально-культурна природа та типологія особистості.

Соціальна природа особистості. Основні підходи до визначення поняття «особистість». Особистість і культура. Особистість і соціальні групи. Особистість в умовах кризи. Маргінальна особистість. Особистість та її типи з історичного погляду. Соціальний тип особистості. Нетипова поведінка. Її індивідуальний та суспільний характер. Ідеальний, базисний та модальний типи особистості. Теоретична та емпірична типологізація в соціологічних дослідженнях.

30.Соціологія масової комунікації як мультипарадигмальна дисципліна.

Концепція інформаційно-комунікативного суспільства. Роль та значення масової комунікації в сучасному світі. Глобалізація та локалізація масової комунікації. Актуальність вивчення масової комунікації. Масова комунікація: визначення поняття. Структурні складові комунікаційних процесів. Особливості інформаційних процесів в суспільствах традиційного та сучасного типів. Типології сучасних засобів масової комунікації. Масова комунікація як предмет наукового аналізу. Соціологія масової комунікації як мультипарадигмальна дисципліна.

31.Структура, функції та методи управління.

Мінливість і рухливість структури управління. Суб'єкт і об'єкт управління. Види управлінського впливу. Завдання управління. Структурна архітектура основних компонентів управління. Рівні управління Т.Парсонса. Пірамідальна та лінійна структури. Горизонтальні та вертикальні зв'язки. Вертикальна структура управління. Матрична структура управління. Функції управління. Сутність і роль методів управління. Системний підхід. Комплексний підхід. Метод моделювання. Соціальний експеримент. Сутність, спрямованість і організаційні форми методів. Економічні методи управління. Розділ методів у залежності від функцій. Методи управління функціональними підсистемами. Методи виконання функцій управління. Група методів планування.

32.Особливості управлінської діяльності в різних організаціях.

Розуміння соціальної організації. Ознаки і структура формальної організації. Принципи об'єднання формальних організацій. Вимоги соціальних організацій. Усталеність, динаміка розвитку й ефективність діяльності соціальних організацій. Характерні риси, функціональна область, структура і внутрішнє середовище соціальної організації. Типологізація соціальних організацій. Нові типи організацій: орендні, спільні, акціонерні, холдингові. Зовнішнє середовище. Прямий і непрямий вплив.

33.Природа і сутність громадської думки.

Визначення поняття «громадська думка». Громадська думка як визначення стану масової свідомості. Громадська думка як сторона, елемент суспільних відносин. Громадська думка як оцінне судження. Умови існування громадської думки, компоненти громадської думки. Громадська думка як соціальний інститут; умови інституціоналізації. Соціологія громадської думки як спеціальна соціологічна теорія.

34.Структура та функції громадської думки.

Поняття суб'єктів громадської думки, проблеми ідентифікації. Об'єкти громадської думки і критерії їх визначення. Функції громадської думки в залежності від: характеру взаємодії і впливу на них (експресивна, директивна, консультативна, функція «тиску»); змісту висловлювання (оціночна, аналітична, конструктивна, регулятивна); форм висловлювання

(позитивна, негативна). Загальна характеристика каналів вираження громадської думки (пряме, опосередковане, спеціалізоване). Включеність громадської думки в процес прийняття соціально-політичного рішень.

35. Структура та функції програми в соціологічному дослідженні.

Етапи та процедури соціологічного дослідження. Програма соціологічного дослідження як стратегічний документ дослідження. Проблема, об'єкт, предмет дослідження. Мета та завдання дослідження. Гіпотези дослідження. Логічна структура гіпотези та принципи її побудови. Обґрунтованість та можливість емпіричної перевірки гіпотез. Методична частина програми.

36. Аналіз основних понять в соціологічному дослідженні.

Виділення основних понять дослідження. Інтерпретація понять як процедура тлумачення, уточнення змісту понять, що складаються концептуальну схему дослідження. Суть інтерпретації, основні процедури. Види інтерпретації основних понять (теоретична, емпірична та операціональна). Попередній системний аналіз об'єкту.

37. Вибірковий метод в соціологічному дослідженні.

Генеральна та вибіркова сукупність. Одиниці вибору та спостереження. Репрезентативність вибірки. Випадкові та систематичні помилки репрезентативності. Оцінювання випадкової помилки. Основні етапи формування та обґрунтування структури вибіркової сукупності. Оцінювання обсягу вибірки. Типи вибірок. Види відбору. Проста одноступенева випадкова вибірка. багатоступеневі вибірки. Квотна вибірка. Методи «ремонткування» вибірки.

38. Кореляційний аналіз для двох номінальних ознак.

Структура та правила оформлення двомірної таблиці. Функціональні та кореляційні зв'язки. Коефіцієнт Хі-квадрат. Коефіцієнти зв'язку між двома номінальними ознаками: Пірсона, Чупрова, Крамера. Кореляційний аналіз для порядкових та інтервальних ознак. Прямий та зворотній зв'язки, лінійний та нелінійний зв'язки. Коефіцієнт парної кореляції Пірсона: область значень, інтерпретація.

39. Специфіка наукового спостереження в соціологічному дослідженні.

Спостереження включене та невключене, відкрите та інкогніто, лабораторне та польове. Проблеми взаємовпливу суб'єкта та об'єкта в процесі спостереження. Техніка спостереження, реєстраційні документи. Етичні норми при проведенні дослідження цим методом.

40. Метод контент-аналізу в соціологічному дослідженні.

Загальна характеристика методу аналізу документів. Проектування класифікатора контент-аналізу. Формулювання завдань до проектування. Побудова категорій аналізу. Визначення одиниць обліку, конструювання інструменту дослідження та реєстрації одиниць аналізу. Програма обробки бланків аналізу. Складання завдань та інструкцій реєстраторам та кодувальникам.

41. Застосування опитувальних методик в соціологічному дослідженні.

Опитування як метод збирання соціологічної інформації. Види опитувань. Особливості, переваги та недоліки методу. Анкетування. Конструювання анкети. Особливості інтерв'ю. Телефонне опитування: переваги та обмеження. Експерте опитування. Методи відбору експертів (документальний, експериментальний, атестація та самооцінка). Процедура роботи (мозкова атака, метод комісії, оцінка співставлень, стимульоване спостереження, метод Дельфі).

42. Організація соціологічного дослідження та первинне вимірювання соціальних характеристик.

Послідовність процедур дослідження та координації діяльності його учасників. План науково-дослідних робіт. Сітьовий графік. Інструкції виконавцям польових робіт. Визначення кількості інтерв'юєрів. Типові помилки та труднощі в організації польових робіт. Пошук та конструювання еталону вимірювання. Перевірка процедури первинного вимірювання на надійність. Характеристики основних шкал (номінальної, порядкової, інтервальної та шкали відношень). Шкали Гуттмана, Терстоуна, Лейкерта, Богардуса. Допоміжні теорії вимірювання. Обмеження квантифікації первинних соціальних характеристик.

IV. Список рекомендованої літератури

Основна:

1. Бабушкин В. У. Феноменологическая философия науки: критический анализ. Москва : Наука, 1985. 217 с.
2. Бестужев-Лада И. В. Социальное прогнозирование. Курс лекций. Москва : Педагогическое общество России, 2002. 392 с.
3. Волков Ю. Г., Мостовая И. В. Социология. Москва : Гардарики, 2001. 432 с.
4. Громов И. А., Мацкевич А. Ю., Семенов В. А. Западная теоретическая социология. Санкт-Петербург : Питер, 1996. 286 с.
5. Історія української соціологічної думки : Навчально біографічна енциклопедія за наук. ред. В.М. Пічі [В.М. Онищук, О.І. Пачковський, Н.М. Цимбалюк та ін] Львів: «Новий світ – 2000», 2019. 334 с.
6. Історія соціологічної думки: навчальний енциклопедичний словник довідник / за наук. ред. В.М. Пічі [Н.В. Коваліско, В.М. Онищук, Н.М. Цимбалюк та ін]. Львів: «Новий світ – 2000», 2019. 687 с.
7. Общая социология / Под общ ред. Проф. А. Г. Зфендиева. Москва : ИНФРА-М, 2004. 654 с.
8. Ритцер Дж. Современные социологические теории. 5-е изд. Санкт-Петербург : Питер, 2002. 688 с.

9. Ручка А. О. Курс історії теоретичної соціології : навч. посіб. Київ : Наукова думка, 1995. 224 с.

Додаткова:

1. Бестужев-Лада И. В. Поисковое социальное прогнозирование: перспективные проблемы общества. Опыт систематизации. Москва : Наука, 1984. 271 с.
2. Кочетов З. Г. Глобалистика : Теория, методология, практика: Учебник для вузов. Москва : Издательство НОРМА-ИНФРА, 2002. 672 с.
3. Социальные технологии: вопросы теории и практики / Ред. Кол. Б. М. Бабосова и др. Киев : Укр. Акад. Нац. Прогресса, 1994. Кн. I. 128 с.
4. Соціологія: терміни і поняття. Навчальний енциклопедичний словник довідник за заг. ред. В.М. Пічі [Н.В. Коваліско, В.М. Онищук, Н.М. Цимбалюк та ін] Ю.Ф. Качковський , О.І. Пташник – Сердюк та ін. Львів Новий світ – 2000, 2019. 658 с.

Голова фахової
атестаційної комісії

(підпис)

(О.С. Сорокіна)

(ініціали та прізвище)